

Posudek na disertační práci Mgr. Z. Schejbalové “Vztahy Českých zemí a jihovýchodního Německa (Horní Falc, Horní Franky) v raném středověku na základě archeologických nálezů”.

Práce se zaměřuje na všestranné porovnání dvou sousedních oblastí západních Čech a jihovýchodního Německa, míněno Horní Falc a Horní Franky, v raném středověku. Téma práce je zajímavé a také potřebné a užitečné.

Ačkoliv v úvodu si autorka klade větší množství otázek, v závěru srovnává vlastně jen pohřebiště.

Práce se opírá o již autorkou publikovaný soupis a analýzu plochých pohřebišť (Schejbalová 2011) na jihozápadním Plzeňsku, práce však byla právem kritizována za jistou neochotu více pracovat „s archivním materiálem“ - tedy starou dokumentací i jiné nedostatky (Nováček 2012, 190-191, Hasil 2012, 573-7). Disertace se o tuto předchozí práci výrazně opírá. Bez možnosti posoudit databáze nemá příliš cenu dále rozebírat. V regionálně zaměřené práci by bylo vhodné věnovat větší pozornost přesné topografické lokalizaci lokalit tam, kde je možné údaje revidovat.

Po vymezení přírodních podmínek regionů a po shrnutí dějin bádání autorka sumarizuje osídlení západních Čech a jihovýchodního Německa, nejobsáhlejší je rozbor pohřebního inventáře (62—115), dále přihlíží k výpovědi dalších druhů pramenů (např. písemných) a stručně srovnává poznatky s dalšími regiony: Durynskem a Saskem. Následuje stručná interpretace a závěr (154-159). Práce obsahuje bohaté obrazové přílohy, mapy, kresebné tabulky i fotografické tabulky, dále grafy. Celkem 65 stran příloh. Tabulky, které shrnují výskyt různých velikostních kategorií a typů záušnic (tab. 17-19, 20- 22) a jednu komparační tabulu: Přehled pohřebního inventáře v jednotlivých regionech, kde však je zachycena jen prezence či absence konkrétních nálezů. Stručnější je přehledné srovnání pohřebních zvyklostí na řadových pohřebištích, kde chybí porovnání poloh pohřbených jedinců, umístění potravinových milodarů apod. U porovnávací tabulky hradišť chybí porovnání velikostí a členění hradišť, případně funkce, alespoň počet hradišť s centrální a správní funkcí (např. Starý Plzenec), a zda byly zachyceny obytné objekty apod.

Jistý problém je již volba tématu, které vypadá velmi atraktivně a v obecné rovině se jeví jako přínosné. Avšak v praktické rovině konkrétního srovnávání vyvstanou problémy, o kterých autorka musela vědět: zcela odlišná míra prozkoumanosti jednotlivých regionů, menší terénní aktivita dotýkající se zejména západočeské oblasti a Karlovarska, oproti poměrně výrazné aktivitě na bavorské straně včetně systematických výzkumů publikovaných v syntetických nebo alespoň v předběžných zprávách. Pro některé úseky raného středověku - především jeho počátky (6/7.- pol. 9. stol.) chybí prameny v západních Čechách téměř úplně, aniž bychom z toho však mohli vyvozovat, že region zůstal neosídlený (náznaky jsou právě z Plzně Karlovarské a Lochotínské ul.). Vzhledem k tomu, že část západočeského regionu byla již tématem předchozí diplomové práce, autorka tristní stav výzkumu evidentně znala. Nedefinuje nikde pojem řadového pohřebiště, což by bylo užitečné, i když v mnoha případech by torzovité nálezy stejně nebylo možné jednoznačně zařadit. Vzhledem ke způsobu členění práce na malé oblasti (Domažlicko, Plzeňsko, Rokycansko apod.) tento neuspokojivý stav poznání ještě vynikne.

Časový výsek, kterým se práce zabývá, tedy 6.-12. stol., byl v obou porovnávaných regionech obdobím překotných změn. Nejen historické, ale i archeologické bádání o sedmém a dvanáctém století vyžaduje jinou akomodaci, skladbu užívaných metod atd. Už to klade na při zpracování v jednom textu na autora mimořádné nároky – osobně bych proto pro disertační práci doporučovala doktorandovi sevřenější časový horizont --, vlastní obtíž však představuje

zachycení této vývojové dynamiky, porovnání její struktury ve srovnávaných regionech atd. V práci jsem nenašla ani náběh k takovému pokusu.

Nezjistila jsem, že by nějakou lokalitu zpracovala detailně - se všemi problémy nesoucí zpracování starších výzkumů - a ačkoliv věnuje rozsáhlé pasáže své práce potřebě použít moderní metody, sama je buď neměla šanci uplatnit (především statistická hodnocení - na to je materiál příliš torzovitý a nepočesný), anebo se o to ani se nepokusila -- např. přehodnotit datování či jiné závěry publikované dříve. Na určité chronologické diskuse, namátkou raně středověká keramika z Albrechtic-Sedla – ani neupozornila (cf. Bubeník 1997, 7).

V soupisové části postrádám poměrně důležité sídliště ve Vochově, okr. Plzeň sever – jako jedno z mála bylo totiž v omezeném rozsahu zkoumáno a materiál alespoň publikován (Břicháček 2002). Představuje kromě Plzně Karlovarské ul. a nepublikované Bdeněvsi nejkvalitnější keramický soubor z regionu ze starohradištního období, navíc i vystavený v krajském muzeu v Plzni.

Hlavním přínosem, kromě záslužného shromáždění ojedinělých nálezů z muzejních sbírek, a kompletního přehledu esovitých záušnic, bylo tedy důsledné uplatnění metody RFA na kovový šperk, především záušnice a stručné vyhodnocení výsledků. Ovšem ty mohla vzhledem ke stavu výzkumu srovnávat jediné se středními Čechami – což vzhledem k tématu příliš nečiní --, z Bavorska tyto analýzy chybí. Tyto výsledky také již publikovala (Schejbalová 2011, Schejbalová - Gregor - Fikrle 2013).

Poslední okruh aktivit, které bych při zpracovávání tématu očekávala: terénní průzkumy vybraných lokalit a jejich detailní vyhodnocení alespoň ze 3 sledovaných regionů.

Především systematické analytické sběry, k čemuž jsou ideální hradiště (ohrožená nelegálním získáváním kovových artefaktů).

Z textu jsem pochopila, že byl nově zaměřen a osbírán mohylník ve Stodě (s. 45), ovšem není jasné, kdo zaměření provedl. Revizní zaměření proběhlo též na mohylníku Hradišťanský vrch. Takže tohle pole výzkumné činnosti bylo využito též spíše okrajově, i když je významné.

V případě možné mohyly ze Sušice autorka nezná kritiku M. Lutovského (2011, 265-6), který ukazuje, že spíše o mohyly nešlo. Autorka také pomíjí publikaci, která zveřejňuje jediné kování avarského původu z hradiště Bukovec (Profantová 2011) apod. Také mi není jasné, proč autorka běžně uvádějící i depoty mincí ze 13. století, neuvedla byzantskou minci ze 6. století (ražba 540-547), publikovanou vícekrát (např. Miličková 2009, Tab. 1, Abb. 1). Vyskytla se sice s římskou, ale doba uložení je spíše ve 2. polovině či na konci století a může indikovat komunikaci.

Hlavní zaměření práce je zřejmě cíleno na analýzu kovových šperků a skleněných korálků z hrobů - jako nejlépe srovnatelné kategorie mezi oběma regiony. Ovšem velmi často chybí analytické kroky – je pouze vyjmenováno - s jakými dalšími nálezy se daný předmět vyskytuje a jak je konkrétním autorem datován. Není však jasné, jak silné jsou užitá argumenty, je to patrné např. u křížku z Plané, který není zřejmě blíže datovatelný, což autorka obchází (s. 85). Navíc např. u nůžek (s. 84) konstatuje jejich mladohradištní stáří podle staré literatury (Beranová), aniž by vzala v úvahu jak starší datování jí uvedeného celku z Weismanu, ale i nálezy z Libice spolu s ostruhami z 9. století jasně ukazují, že v hrobech vyskytly minimálně ve středních Čechách již v období středohradištním.

U košíčkovitého korálku z Chebu – mohla uplatnit podrobnější analýzu různých nálezů v Čechách, ovšem užila jen srovnání s Jízdárnou u Pražského hradu, ač je známe též z Klecan, Báště apod. a nevyskytují se na publikovaných pohřebištích na Moravě (s. 68). Již dříve např. zmiňuje náušnice z Nových Dvůrů a datuje je do 1. pol. 10. století - bez citace a zdůvodnění, neboť prof. J. Sláma jednotlivé celky z katalogu nedatuje.

U problematiky datování esovitých záušnic podle mého názoru měla zaujmout konkrétnější stanovisko vůči R. Pollarta, které je zásadně odlišné od většinového českého bádání a po

zpracování značného korpusu materiálu by měla ideální východisko k diskusi. Právě jasně vyjádřený postoj k této problematice by mohl být dalším přínosem práce.

Tam, kde autorka v případě esovitých záušnic dochází k závěrům např. mezi typem a velikostí záušnic by třeba pokusit se objasnit, čím jsou zjištěné rozdíly vysvětlitelné (chronologicky, čistě geograficky, větší mírou kontaktů a podobně). Navíc, je-li závěr významný, nemělo by se užívat jen zkratok, ale vypsát je. Případně typickou masově užitou kombinaci dát na samostatný obrázek.

V případě shrnutí nálezů mincí by bylo vhodné uvést dobu ražby nebo alespoň dobu vlády panovníka? Archeolog nemusí vědět, kdy byl biskupem Adolf (mince z Chebu, s. 80).

Práce je celkem přehledná, avšak trpí jinými nedostatky. Postrádám v ní analytické plány pohřebišť, které by demonstrovaly prostorové souvislosti některých jevů, či chronologický vývoj. Alespoň pro lokality Řesanice, Radčice či Weisman –West to možné bylo. Nebo na plánu mohylníku v Hlohovičkách alespoň vyznačit mohylu žárovou a jinou značkou nejmladší pohřby z počátku 10. století. Chybí i topografické mapky, které by charakterizovaly umístění vybraných lokalit v terénu, chybí pokus vyjádřit vztah hradiště s osídlením v jeho zázemí. Z tohoto hlediska je nešťastná mapka Tachovska, kde mohlo být sledováno osídlení k Bezemínu a Šipínu i v jiném okrese. Tyto otázky si autorka evidentně nekladla. Jak potom chce odpovědět na otázku zda se sídelní struktura v regionech liší?

V souvislosti a analýzou keramiky z hrobů není jasné, nakolik autorka počítá s regionálním vývojem keramiky, který může ovlivnit datování. Ten je jednoznačně rozpoznatelný pro Chebsko, ovšem autorka jen upozornila na importy či napodobeniny cizích předloh. Vlastní stanovení výraznějších rozdílů mezi keramikou ze západních Čech a Bavorska postrádám, také nějakou vývojovou řadu západočeské keramiky či alespoň nosné lokality s delším chronologickým vývojem.

K práci s písemnými prameny; archeologie a historie:

Pro převažující část období, které ve středoevropském bádání označujeme jako rané středověké, jsou písemné prameny mimořádně vzácné a poskytují velmi fragmentární výpověď. Snad by bylo možné korektně hájit stanovisko, že se archeolog zabývající se šestým až jedenáctým stoletím má tomuto typu pramenů spíše vyhnout, přenechat je historikům a vyhnout se pokušení otázek, které vyplývají právě z písemných zpráv. Pokud ovšem autorka toto stanovisko nezaujala, měla by disponovat odbornou výbavou, která by ji umožnila diskusi o výpovědích písemných pramenů alespoň reprodukovat.

V recenzované práci se v této oblasti objevuje řada formálních nedostatků. Jen v některých případech cituje autorka standardních edic, zvláště údaje pro bavorskou stranu jsou bez výjimky citovány odkazem na moderní interpretační literaturu. Do očí bijící případ je na str. 123, kde pod rozsáhlou citací latinského pramene (pochází z MGH Leges V, Formulae imperiales, p. 318; u H. Loserta shodou okolností chybně p. 317) je odkázána pouze práce H. Loserta. Autorka citát zřejmě neproověřovala a ani proto přitom nepoznala, že Losertův citát byl kompozitní a že o oněch čtrnácti kostelech, jejichž vznik pramen podle autorky dosvědčuje, není řeč v převzaté šestiřádkové latinské citaci, ale v části, která je u Loserta citována pouze v – v práci necitovaném -- volném německém překladu. A pokud už cituje edice pramenů, pak způsobem spíše neobvyklým a špatně použitelným, na stranách 119 a 120 je citován Kosmas a ačkoliv by se bylo možné v tomto případě možné citovat kvalitní český překlad (který ostatně fakticky cituje, srov. Kosmova kronika česká, překl. Karel Hrdina a Marie Bláhová, Praha 1972, s. 94), autorka odkazuje na Bretholzovu edici v MGH, aniž by ovšem uvedla díl a paginaci.

Vážnější jsou ovšem chyby věcné. Jen pro příklad: Karel Veliký pochopitelně nikdy netáhl proti Vandalům (s. 119), citovaná zmínka v Letopisech alamanských se podle jednoznačné shody historického bádání týká tažení proti Veletům. A právě tak nemohl roku 973 nikoho

pověřit stavbou kostelů (již zmíněná s. 123); roky, které badatelé odhadují na základě nedatované zmínky pramene jsou 793 – 794 (Geldner, Schütz, Losert), ovšem nalezneme i úvahu o roku 800. Na s. 134 a 135 vyjmenovává autorka tři jasně určitelné prameny (Kosmu, Dětmara a Annales regni Francorum) a jeden nejasný, „Vojtěšskou legendu“, aby dodala, že „politické události a kontakty“, o kterých nás tyto prameny informují, „samozřejmě nelze archeologicky doložit a ověřit.“ Ovšem o bitvě u Wogastisburku a u Canburku (resp. podle autorky „Cannburku“), které uvádí jako příklad takto neověřitelných událostí, nás neinformuje žádná z vojtěšských legend a právě tak žádný ze tří výše jmenovaných pramenů. Jeden či dva podobné případy by se snad daly připsat na vrub překlepu či formulační neobratnosti, ale chyb je pro podobnou omluvu příliš.

Přinejmenším nahodile působí volba odkazovaných písemných pramenů a v nich zachycených událostí. Proč pro obchod se slovanskými zeměmi zmiňuje Capitulare Missorum z roku 805 (s.119) a pomíjí řadu zpráv od Fredegarovy kroniky po Raffelstettenský tarif? Proč ke Starému Plzenci uvádí pozdní zprávu o rotundě sv. Petra z roku 1266 a nezmíní ani Dětmarovu zprávu porážce Bavorů u Plzně [Plzenec] k roku 976 (Dětmar z Mersenburku, Kronika, č.p. Bořek Neškudla, Jakub Žytek, Praha 2008) a ani Anonymní legendu o utrpení sv. Vojtěcha z první poloviny jedenáctého století, která dosvědčuje k roku 992 jmenovitě Plzeň [Plzenec] jako opevněné město s trhem? Jestliže je v práci kapitola nadepsaná „Zprávy o „slovanech“ (sic) z Bavorska“, čekala bych pro starší období kromě jediného konkrétního odkazu k darování „villa Nabawinida“ Ludvíkem Němcem z roku 863 jako první doklad o „ponábštích (sic) Slovanech“ (na mapce převzaté úpravy od Loserta bez vysvětlení ponecháno datum 853) také odkaz k třem výskytům kolektivního jména Moinwinidi a dvojímu zachycení jména Radanzwinidi – autorka obě slovanské skupiny zmínila na jiném místě (s.120) v podružné souvislosti, ale z té ani není zřejmé, že obě jména byla živá ještě v roce 889. Vtírá se podezření o nahodilém výběru ze sekundární literatury.

Zcela absentuje kritický odstup, novodobé interpretace a vlastní zprávy písemných pramenů autorce zcela splývají.

Pozoruhodný je přístup autorky k problematice identity. V úvodu tvrdí, že „současná archeologie již uznává, že ztotožnění archeologických nálezů (kultur) s historicky doloženými etniky není z metodických důvodů možná.“ Pomineme-li nepřijatelnou bezprostřední vazbu, kterou klade mezi nález, tedy (arte-)fakt, a (archeologickou) kulturu, tedy ideálně typicky vytvořené interpretační schéma – mimochodem vždy postavené na předpokladu, že určité skupiny lidí zčásti vědomě, zčásti nevědomě reprodukují určité procesy, které nám zanechávají opakující se, typické archeologické stopy, které interpretujeme jako určitý sémantický celek, de facto tedy jazyk -- bylo by možné s touto větou souhlasit. Ovšem to neznamená, že badatel zabývající se obdobím raného středověku nemusí soustavně hledat konkrétní vazbu mezi kolektivní identitou zachycenou v písemných pramenech a archeologickým poznáním. Počínaje tím, že nikoli každá kolektivní identita zachycená v raně středověkých pramenech, byť by byla označena etnonymem a přiřazena nějakému „gens“ -- tak autorka sama přebírá zprávy o Francích (a z kontextu je jasné, že se zde jedná o Bavorsy, Sasy či Alamany představující např. „franské vojsko“) či o Slovanech a z kontextu je zřejmé, že se jedná o např. o Čechy, Moravany a Srby. Řešení vztahu archeologických pramenů a historické výpovědi představuje nadále převažující komplex otázek, které si archeologické bádání v raném středověku klade (Florin Curta, Sebastian Brather a Hans Losert se neliší tím, zda si tyto otázky kladou, ale mírou zprostředkování, která se uplatňuje v jejich odpovědích) a vymknout se tomuto proudu by vyžadovalo hodně silnou a zralou vědeckou osobnost. Jinak dochází k tomu, že někdy je vazba pouze popřena, jinde opět bez rozpaků přijata (v předložené práci to dokumentuje používání variantních označení Slované, „Slované“ a „slované“; nedůsledné potlačování slavnosti artefaktů a téměř důsledné přejímání výrazů, které přiřazují archeologické artefakty určité neslovanské historické identitě – germánské,

merovejské apod.). Instruktivní je výhrada vůči H. Losertovi (156 n.) - z ryze archeologického pohledu mohu přece tvrdit, že „v průběhu 6. století dochází k usazení prvních skupin s odlišnými tradicemi na břehu Dunaje ... v blízkosti franského mocenského centra.“ (na s. 2 navíc autorka bez výhrady tvrdí, že žárové hroby dokládají „přítomnost slovanského etnika“) stejně málo oprávněně jako že přichází soudě podle ritu, keramiky a dalších symbolických znaků náleželi k nějakému slovanskému etniku. Fakticky mohu nejvýše říct, že zde došlo k lokální proměně pohřebního ritu a změně spektra keramiky a dalších komodit, to ostatní bude v obou případech interpretace; v Losertově případě užitečná interpretace, protože mu umožňuje smysluplně vysvětlit fakta, v případě nepříznakových příchozích pak neplodná interpretace, protože nic neobjasňuje. Komicky přitom působí absurdní označení Řezna v šestém století jako „franského“. Ve zkratce, metodologický postup, který řeší problém kolektivních identit v raném středověku pomocí uvozovek, považuji za metodologické selhání, na úrovni disertační práce těžko omluvitelné.

Ještě příklad: keramika „pražského typu“, je v uvozovkách a mohu se jen dohadovat proč (s.151). Neuznává pojem? Anebo ho z jakýchsi neznámých důvodů považuje za etnický motivovaný? Následuje nadpis obdobného významu „keramika německá“ ovšem bez uvozovek - a keramika „slovanské“ tradice opět v uvozovkách. Nejen, že by měla být v takovém případě „německá keramika“ rozhodně v uvozovkách, ale bylo by v tomto případě vhodnější použít přímo pojmy keramika merovejského a karolinského typu apod. Pojem keramika pražského typu je běžně v oboru užíváný, jedná se o jinou úroveň pojmu než keramika „slovanské“ tradice, užíváný jen regionálně – lze ho jistě odmítnout, ale musí to být zdůvodněné.

K obrazovým přílohám:

Autorka také srovnává jen na základě publikovaných mapek - takže nejsou vzájemně plně porovnatelné: jiné jevy, někdy ani v české popisce neuvedené, sledoval H. Losert pro bavorskou oblast (např. výrazněji toponomastiku), jiné jsou sledovány v západních Čechách. Postrádám jednodušší mapu/y ve stejném měřítku, které budou sledovat shodné jevy. Popisky jako „Plzeňský kraj“ nebo „keramika z Chebska“ jsou nedostatečné - jsou-li tam nádoby z více lokalit (obr. 74), ale ani vyjmenování lokalit bez číselného odlišení (obr. 71) nestačí. Podobné je to se záušnicemi z Plzeňska a Chebska na obr. 110-111. U obr. 2 měly být do češtiny převedeny i vysvětlivky k obrázku. U obr. 4 klasicky chybí v popisce vysvětlivky vůbec. Pokud je mezi zobrazenými předměty mince, je vhodné uvést do popisky alespoň panovníka (obr. 100). Dále by bývalo vhodné využít alespoň 1- 2 mapy z publikace o pohřebištích, aby měla celá západočeská oblast mapu pohřebišť s rozlišením řadových a kostelních hřbitovů, případě pohřebišť s potravinovými milodary. Práce je to jiná, převzetí nevádí.

Rozlišení na grafu hřebenová vlnice a vlnice (snad míněny jednoduché) je nedostatečné nebo má být v popisce vysvětleno.

Nerozumím tomu, proč autorka alespoň v případě map – konkrétně hradišť v Plzeňském kraji mapu Baštových z r. 1988 nerevidovala a nevyznačila ta raně středověká. Navíc jsou-li tam uvedena čísla, kde má odpovídající seznam lokalit?

Jazyková úroveň:

není valná. Práce obsahuje velký počet výpadků z vazby či neobratných formulací:

Pohřebiště neobsahují kostrový ritus (s.64), pohřbívá se na nich kostrově.

„Misijní činnost na obyvatelstvu...“ (s. 68) říci nelze.

Nelze užít Kosmasova, ale Kosmova zmínka.

„Pohřebiště nejdou...zařaditelná“ (s. 117)

„Na základě esovitých...“ chybí záušnic apod.

„Nicméně.. byly zjištěny klasické sruby vedle žijících vsí s autochtonním obyvatelstvem“ (s.137) - této formulaci prakticky není vůbec rozumět.

na s. 144 – „hradební architektura“ místo hradní, její sousloví znamená něco jiného.

Dalším představitelem lokality, jehož poloha v kontaktní zóně (s. 155).....zatím namátkový výčet končím.

V namátkovém výčtu pomímám běžné hrubky jako je třeba Staré Kouřimi s tvrdým y.

Literatura je poměrně rozsáhlá, ale je vidět, že mnohdy se využívá povrchně.

Na straně 137 cituje 2x ten samý článek ze Středu Evropy okolo r. 1000, 1 x s rokem 2000, podruhé 2002. Správně je rok 2000. To, že nejsou zařazeny nejnovější práce z r. 2013 (vyšlé v červnu až září) jako je práce P.Šebesty o Chebu a důležitém pohřbu z tamního „nejstaršího kostela“ považují již za časovou záležitost.

Závěr:

Předkladatelka zvolila pro svoji disertační práci náročné téma a už samotná volba práce vyvolávala některá výrazná rizika. Ta se bezesbýtku aktualizovala tam, kde nebyla badatelka dostatečně odborně připravena, zvláště při práci s historickými prameny a při samostatném řešení metodologických otázek. Ani provedení „rutinních“ činností, jako vhodné zpracování obrazových příloh nelze označit za uspokojivé, zvláště v případě map svědčí o značných rezervách předkladatelky v této oblasti.

Výsledná práce pak působí dosti neinvenčním dojmem, spíše mechanicky shrnující než analytická. Shrnutí pramenů i literatury je však užitečné a bude využíváno. Rovněž materiálová část práce, především již publikovaná pohřebiště, bude zřejmě odbornou veřejností dále používána. Zpracování většího souboru záušnic v jednom klasifikačním systému a propojení s poznatky materiálových analýz je určitě přínosné. Po zvážení těchto pozitivních momentů práce, nikoliv ovšem bez určitých rozpaků, jsem se rozhodla doporučit, aby práce mgr. Z. Schejbalové byla předložena k obhajobě.

Literatura:

Břicháček, P. 2002: Nové nálezy z Vochova, Pěší zóna 10,15-16, Plzeň.

Bubeník J. 1997: Archeologické prameny k dějinám osídlení Čech v 7. až polovině 9. století, Praha

Hasil, J. 2012: Archeologické rozhledy č. 44, s. 573-7 (recenze).

Lutovský, M. 2011: O počátcích raně středověkých mohyl v Čechách, in. I. Fridrichová-Sýkorová (ed.), Ecce homo, in memoriam J.Fridrich, 263- 271. Praha.

Militký, J. 2009: Finds of Byzantine Coins of the 6th and 7th century in the territory of Czech Republic, in Woloszyn, M.(ed), Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th century, Kraków, 357- 393.

Nováček, K. 2012: Archeologické rozhledy č. 44, 190- 191 (recenze).

Profantová, N. 2011: Dva raně středověké kovové nálezy z hradiště Bukovec u Plzně, okr. Plzeň město, Archeologie západních Čech 2, 128—132.

Schejbalová, Z. 2011: Raně středověká řadová pohřebiště v Plzeňském kraji. Raně středověká pohřebiště v západních Čechách 1.Plzeň

Schejbalová, Z. – Gregor,T. – Fikrle, M. 2013: Nové výsledky rentgenové fluorescenční analýzy souboru kovových šperků z Chebska, Archeologia historica 38, 2013.

Šebesta, P. 2013: Geneze nejstarších kostelů v Chebu, Archeologia historica 38,291-308.

V Praze 15. 1. 2014
N. Profantová

N. Profantová, Archeologický ústav v. v. i.